

SZÓJEGYZÉK

acholi: néger törzs Uganda északi részén.

81

Afrikai Egységszervezet (Organization of African Unity – OAU): független afrikai államokból álló szervezet. Tagállamai együtt dolgoznak azon, hogy békét teremtsenek, és javítsák az életminőséget Afrika népei számára. Az Afrikai Egységszervezet Chartáját, a csoport működését szabályozó dokumentumot 1963-ban fogadták el.

Afrikai Nemzeti Kongresszus (ANK): dél-afrikai politikai párt és fekete nacionalista szervezet, amelyet 1912-ben alapítottak Dél-afrikai Bennszülött Nemzeti Kongresszus néven. Az apartheid megszűnése óta szociáldemokrata erőként Dél-Afrika kormányzó pártja.

akkád: egy olyan birodalom kihalt nyelve, amelynek központja Akkád városa és az azt körülvevő terület volt Mezopotámia középső részén (körülbelül 80 kilométerre a mai Bagdadtól).

aláírás: szerződés előzetes elfogadása egy állam által. Az aláírás nem hoz létre törvényes kötelezettséget, viszont demonstrálja az államnak azt a szándékát, hogy a saját törvényei szerint megvizsgálja a szerződést, és fontolóra vegye a ratifikálását. Bár a szerződés aláírása nem kötelezi az államot a ratifikálásra, arra viszont kötelezi, hogy ne tegyen olyan dolgokat, amelyek ellentétesek a szerződés szellemével és céljával, vagy gyengítik ezeket.

alkotmányozó: (új) alkotmányt előkészítő és elfogadó, pl. nemzetgyűlés.

általános jogelvek: olyan alapelvek, amelyek majdnem minden állam saját törvényeiben jelen vannak, és így idővel kötelezővé válnak minden országra nézve; ez a nemzetközi jog egyik fő forrása.

Amerikai Államok Szervezete (Organization of American States – OAS):

független amerikai államokból álló szervezet, amelyet azért hoztak létre, hogy erősítsék a békét és a biztonságot a régióban, valamint hogy elősegítsék a regionális együttműködést gazdasági, szociális és kulturális ügyekben.

Amerikai Államok Szervezetének Alapokmánya (1948-ban írták alá; 1951-ben lépett hatályba): az Amerikai Államok Szervezetének alapító okirata, amely létrehozta az Emberi Jogok Amerika-közi Bizottságát.

Amerika-közi Egyezmény a kínzás megelőzéséről és megbüntetéséről (1985-ben fogadták el; 1987-ben lépett hatályba): a Kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód elleni Egyezmény regionális megfelelője.

Amerika-közi Egyezmény a nők elleni erőszak megelőzéséről, megbüntetéséről és eltörléséről (1995-ben lépett hatályba): regionális egyezmény, amely új mechanizmust biztosít az amerikai kontinensen olyan nők számára, akik különböző erőszakos cselekmények áldozatai.

apartheid: a színes bőrű lakosság teljes elszigetelése a fehér kisebbségtől.

belső menekült: olyan személy, aki politikai üldöztetés vagy háború miatt elmenekül otthonából, de nem lépi át az államhatárokat; a *belső menekült* kifejezés használható az olyan személyek megjelölésére, akik, bár magukat esetleg menekültnek tartják, nem felelnek meg a hivatalos menekültstátus feltételeinek a Menekültek jogállásáról szóló egyezmény szerint.

Biztonsági Tanács: az ENSZ egyik szerve, amely öt állandó tagból és tíz nem állandó, a Közgyűlés által választott tagból áll; megpróbálja a vitákat békés úton rendezni.

blokk: olyan országok vagy politikai pártok csoportja, amelyek szövetségre léptek. Például ilyen volt a kommunista blokk.

bojkott: a gazdasági kapcsolatoknak megtorló célú (részleges) megszüntetése; valamely üzem, intézmény stb. szolgáltatásainak a közönség részéről való rendszeres, céltudatos mellőzése; valakinek közmegegyezéssel való elszigetelése, kiközösítése.

Coke, Sir Edward: (1552–1634) angol jogtudós, akit az angol történelem egyik leghíresebb jogászának tartanak; leginkább törvényalkotó tevékenységéről ismert. A parlament tagjaként folyamatosan összeütközésbe került a koronával, és újra meg újra megkérdőjelezte a királyi hatalmat. 1621-ben egy vita egyik vezetőjeként azt szorgalmazta, hogy a parlament ne legyen alárendelve

a királynak. Néhány évvel később Coke segédkezett a Petition of Right (a Jog Kérvénye) megalkotásában, amely a szabadságjogok alapelveinek addigi legvilágosabb megfogalmazása volt Angliában, és az angol alkotmány szerves részévé vált.

csatlakozás: egy szerződés elfogadása olyan állam által, amely nem vett részt a megalkotásában.

dokumentum: hiteles írásos, esetleg tárgyi bizonyíték, okirat.

egyezmény: kötelező érvényű megállapodás államok között; a *szerződés* és *egyezségokmány* szavakkal rokon értelemben használatos. Amikor az ENSZ Közgyűlése elfogad egy egyezményt, azzal törvényileg betartandó nemzetközi kötelezettségeket teremt azon tagállamok számára, amelyek aláírták az egyezményt. Amikor egy ország kormánya ratifikál egy egyezményt, akkor annak az egyezménynek a cikkei az államon belüli törvényes kötelezettségei részévé válnak.

83

Egyezmény a gyermek jogairól (Convention on the Rights of the Child – CRC) (1989-ben fogadták el; 1990-ben lépett hatályba): egyezmény, amely lefekteti a gyermekek polgári, kulturális, gazdasági, szociális és politikai jogainak teljes skáláját.

Egyezmény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód ellen (1984-ben fogadták el; 1987-ben lépett hatályba): egyezmény, amely meghatározza, hogy mi a kínzás, és megtiltja azt.

Egyezmény a menekültek jogállásáról (1951-ben fogadták el; 1954-ben lépett hatályba; az 1967-es jegyzőkönyv módosította): fő egyezmény, amely közli a menekült meghatározását, és leírja a menekültek jogait és a befogadó államok kötelezettségeit. A menekült olyan személy, aki faji, vallási, nemzetiségi és bizonyos társadalmi csoporthoz való tartozás, illetve a politikai nézetei miatti üldöztetéstől való megalapozott félelmei következtében nem abban az országban tartózkodik, amelynek állampolgára. Azok az otthonuk elhagyására kényszerített emberek, akik a saját hazájukon belül maradnak, belső menekült néven ismertek.

Egyezmény a népiirtás büntetnének megelőzéséről és megbüntetéséről (1948-ban fogadták el; 1951-ben lépett hatályba): nemzetközi egyezmény, amely meghatározza, hogy mi a népiirtás, és megtiltja azt; ez volt az ENSZ első emberi jogi szerződése.

Egyezmény a nők politikai jogairól (1952-ben fogadták el; 1954-ben lépett hatályba): korai egyezmény, amely megerősítette a nők jogait a politika területén.

Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések minden formájának kiküszöböléséről (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women – CEDAW) (Nők Egyezménye) (1979-ben fogadták el; 1981-ben lépett hatályba): az első jogilag kötelező nemzetközi dokumentum, amely tiltja a nők hátrányos megkülönböztetését, és kötelezi a kormányokat arra, hogy tegyenek határozott lépéseket a nők egyenjogúságának elősegítése érdekében.

84

egyezségokmány: kötelező érvényű megállapodás államok között; az *egyezmény* és *szerződés* szavakkal rokon értelemben használatos. Amikor az ENSZ Közgyűlése elfogad egy egyezségokmányt, azzal törvényileg betartandó nemzetközi kötelezettségeket teremt azon tagállamok számára, amelyek aláírták az egyezségokmányt. Amikor egy ország kormánya ratifikál egy egyezségokmányt, akkor annak az egyezségokmánynak a cikkei az államon belüli törvényes kötelezettségei részévé válnak.

ékírás: keskeny háromszög vagy ék alakú elemekből álló írás, amelyet például az ókori akkádok használtak. Ezekkel az ék alakú jelekkel puha agyagba írtak.

elfogadás: az a folyamat, amely által egy ország beleegyezését adja egy nemzetközi törvényhez; szerződéseknél az elfogadás általában az első diplomáciai fázisra utal, amely során egy szerződést jóváhagynak. Ahhoz, hogy egy ilyen nemzetközi törvény hatályba is lépjen, azt az elfogadás után a törvényhozásnak általában ratifikálnia kell.

elidegeníthetetlen: olyan jogokra mondják, amelyek minden személynek sajátjai, és semmilyen körülmények között nem lehet elvenni őket senkitől.

eljárás: különböző módok arra, ahogyan panaszt lehet tenni az emberi jogok megsértésével kapcsolatban. Lásd **monitoring- és jelentéstételi eljárás**.

eljárási követelmények: technikai követelmények, amelyeknek egy panasztételnél meg kell felelni; ezek különböznek a tartalmi követelményektől.

„eltűnések”: szépitő kifejezés a politikai indíttatású gyilkosságokra. Mivel az eltűnések megszervezői általában kormányhivatalnokok, a bűnelkövetők ritkán kerülnek bíróság elé.

Ember és Népek Jogainak Afrikai Bizottsága: intézményesített testület, amelynek elsődleges felelőssége az emberi jogok előmozdítása és védelme Afrikában.

Ember és Népek Jogainak Afrikai Chartája (1981-ben fogadták el; 1986-ban lépett hatályba): emberi jogi követelményeket és biztosítékokat fektet le az afrikai területek számára; azért jelentős, mert foglalkozik a közösségek és csoportok jogaival és kötelességeivel.

Emberi Jogi Bizottság: az a szerződés-monitoringtestület, amelyet a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya hatalmaz fel arra, hogy a benne foglaltakkal összhangban kivizsgálja és elbírálja a polgári és politikai jogokkal kapcsolatos kereseteket; egyike annak a hat testületnek, amelyek felelőssége, hogy nyomon kövessék az ENSZ emberi jogi egyezményeinek megvalósítását a tagországok által.

Emberi Jogi Főbiztosság: az az ENSZ-hivatal, amelyet azzal bíztak meg, hogy az egész világon elősegítse és megvédje az emberi jogokat.

Emberi Jogok Amerikai Egyezménye (1969-ben fogadták el; 1978-ban lépett hatályba): emberi jogi követelményeket és biztosítékokat fektet le az amerikai kontinens számára; létrehozta az Emberi Jogok Amerika-közi Bizottságát és az Emberi Jogok Amerika-közi Bíróságát.

Emberi Jogok Amerika-közi Bírósága: hétfagú bírói testület, amely a tagszervezetek ellen benyújtott kereseteket tárgyal az emberi jogok megsértésével kapcsolatban; az Amerikai Államok Szervezetének egyik szerve.

Emberi Jogok Amerika-közi Bizottsága: az Amerikai Államok Szervezetének egyik szerve, amelynek hatalmában áll kivizsgálni a feltételezett emberijog-sértéseket, és intézkedéseket javasolni az emberi jogok védelmére.

Emberi Jogok Bizottsága: egy ENSZ-bizottság; különböző országok képviselőinek csoportja, amely a világon bárhol fennálló, emberi jogokat és alapvető szabadságjogokat érintő helyzetekkel foglalkozik. Különleges referensek jelennek ennek a bizottságnak vagy az albizottságainak.

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (Universal Declaration of Human Rights – UDHR): az ENSZ Közgyűlése 1948. december 10-én fogadta el. Ez az a legfőbb ENSZ-dokumentum, amely lefektette az emberi jogi eszményeket és kívánalmakat, és minden tagállam beleegyezett, hogy betartja. Bár a Nyilatkozatot nem kötelező érvényűnek szánták, idővel az államok annyira

elkezdték tiszteletben tartani a különböző rendelkezéseit, hogy most már azt lehet mondani, hogy a Nyilatkozat nemzetközi szokásjoggá vált.

emberi jogok és kötelességek amerikai Nyilatkozata, Az (1948): nem kötelező érvényű nyilatkozat, amely regionális emberi jogi kívánalmakat fektet le; fontos dokumentummá vált, amikor az Emberi Jogok Amerika-közi Bírósága elismerte.

Emberi Jogok Európai Bírósága: bíróság, amelyet az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai Egyezmény hozott létre azért, hogy az emberi jogok megsértésével kapcsolatos vádakot tárgyaljon. A bíróság az Európa Tanács tagjaival megegyező számú bíróból áll. Ez a bíróság nem azonos az Európai Közösségek Bíróságával, amely gazdasági panaszokat tárgyal.

Emberi Jogok Európai Bizottsága: az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai Egyezmény által létrehozott testület, amely kivizsgálja az emberijog-sértéseket, és vádat emel ezek ellen. A bizottság annyi tagból áll, ahány szerződő fél aláírta az egyezményt.

Emberi Jogok Nemzetközi Törvénye: összefoglaló név, amely a következő emberi jogi dokumentumokat jelenti együttesen: az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (Universal Declaration of Human Rights – UDHR), a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR) és ennek két fakultatív jegyzőkönyve, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights – ICESCR).

emberkereskedelem: emberek beszerzése, szállítása, rejtegetése és átvétele abból a célból, hogy rabszolgaságra vagy kényszermunkára kényszerítsék őket (beleértve ebbe az adósrabszolgaságot is). Becslések szerint az emberkereskedelemből származó éves bevétel 5 és 9 milliárd dollár között van.

ENSZ Alapokmánya (1945-ben írták alá; 1945-ben lépett hatályba): az Egyesült Nemzetek Szervezetét megalapító dokumentum, amely lefekteti az ENSZ szabályait, céljait, funkcióit és kötelességeit; és kifejti a nemzetközi jog néhány alapelvét. 1945-ben fogadták el San Franciscóban.

ENSZ Közgyűlése: az ENSZ egyetlen olyan szerve, amelyben minden tagállam képviselteti magát. A Közgyűlés az a fórum, ahol a tagállamok lépéseket kezdeményezhetnek a békével, a gazdasági fejlődéssel és az emberi jogokkal kapcsolatos nemzetközi kérdések ügyében.

ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (United Nations High Commissioner on Refugees – UNHCR): az ENSZ szakosított intézménye, amely menekültügyekkel és ezekhez kapcsolódó humanitárius kérdésekkel foglalkozik.

esküdtbíróság: egyes országokban hivatásos bírákból és választott esküdtekből álló (vegyes) bíróság.

Európai Bíróság: az Európai Unió legmagasabb szintű bírósága.

Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ, angolul Organization on Security and Co-operation in Europe – OSCE): európai kezdeményezés annak érdekében, hogy békés úton rendezzenek biztonsági kérdéseket kreatív, együttműködést igénylő projektek segítségével; korábbi neve Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) volt, és ez alkotta meg a Helsinkai Egyezményt.

87

Európai Egyezmény a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről (1987-ben fogadták el; 1989-ben lépett hatályba): a Kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód elleni Egyezmény regionális megfelelője; létrehozta a Kínzás és az Embertelen vagy Megalázó Büntetések vagy Bánásmód Megelőzésére Alakult Európai Bizottságot.

Európai Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről (1950-ben írták alá; 1953-ban lépett hatályba): regionális dokumentum, amely biztosítja a polgári és politikai jogokat, és létrehoz egy gépezetet a felügyeletükre és betartatásukra.

Európai Gazdasági Közösség: 1958-ban alapították, hogy létrehozzanak egy kereskedelmi korlátozások nélküli közös európai piacot, és elősegítsék a törvények és joggyakorlatok harmonizációját.

Európai Közösségek Bírósága: az Európai Szén- és Acélközösség részeként 1952-ben létrehozott bíróság; az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó szerződés és az ehhez kapcsolódó megállapodások által felhatalmazva peres gazdasági ügyeket tárgyal.

Európai Parlament: az Európai Unió legfőbb deliberatív (tanácskozó, megfontoló, megvitató) és felügyelő intézménye.

Európai Szociális Charta (1961-ben írták alá; 1965-ben lépett hatályba): regionális dokumentum, amely a szociális és gazdasági jogok fejlesztésével és védelmével foglalkozik; az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény kiegészítőjeként szolgál, de annál szűkebb hatályú.

Európa Tanács: regionális szervezet, amely a politikai, szociális és gazdasági ügyekben való regionális együttműködést szolgálja; ez a tanács nem azonos az Európai Gazdasági Közösséggel, amely teljes mértékben gazdasági jellegű.

Európai Tanács: az Európai Unió legfőbb irányelvalkotó és törvényhozó intézménye.

Európai Unió: regionális kormányközi szervezet, amelynek célja a belső határok eltörlése, valamint gazdasági és pénzügyi unió (szövetség, egyesülés) létrehozása.

Faji Megkülönböztetés Kiküszöbölésével Foglalkozó Bizottság: az a szerződés-monitoringtestület, amelyet a Faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló Nemzetközi Egyezmény hozott létre azért, hogy nyomon kövesse az egyezménynek az államok általi megvalósítását.

fakultatív jegyzőkönyv: egy nemzetközi egyezmény kiegészítése, amelyhez a részes államoknak külön kell a beleegyezésüket adniuk; gyakran további kötelezettségeket rónak a részes államokra, például egy olyan megállapodás esetében, amely alapján a feleknek el kell fogadniuk egy nemzetközi bíróság illetékességét.

Fakultatív Jegyzőkönyv a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányához (1966-ban fogadták el; 1976-ban lépett hatályba): a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának kiegészítése. Ennek a kiegészítésnek az aláírásával az államok beleegyeznek abba, hogy az Emberi Jogi Bizottság egyéni panaszokkal foglalkozzon, azaz egyénektől érkező olyan panaszokkal, amelyek szerint az adott egyént megfosztották a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában leírt valamely jogtól.

Fálun Gong: meditációs forma, amelyet 1992-ben hozott nyilvánosságra a kínai Li Hong-csi.

főbenjáró: fejesztéssel, halálbüntetéssel járó (bűn).

front: valamely tevékenységnek a területe.

Gazdasági és Szociális Tanács (Economic and Social Council – ECOSOC): az ENSZ egyik tanácsa, amely 54 tagból áll, és főként a népesedéssel, a gazdasági fejlődéssel, az emberi jogokkal és a büntetőjoggal foglalkozik; magas rangú testület, amely sokszor kap és ad ki emberi jogi jelentéseket.

Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights – ICESCR) (1966-ban fogadták el; 1976-ban lépett hatályba): egyezmény, amely minden ember számára gazdasági, szociális és kulturális jogok széles skáláját biztosítja. Az Emberi Jogok Nemzetközi Törvényének egyik dokumentuma.

genfi egyezmények: négy szerződés, amelyeket a svájci Genfben fogalmaztak meg, és amelyek megállapították a nemzetközi jog humanitárius kérdésekkel kapcsolatos kívánalmait. Főként a polgári személyekkel és a hadifoglyokkal való bánásmódot szabályozza. Az első Egyezményt a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának 1863-as megalakítását követően fogadták el; mára már 194 ország ratifikálta az egyezményeket.

habeas corpus: a jogellenes (illetve határidő nélküli) fogva tartás elleni védelemről rendelkező angol törvény (1679) latin szövegének kezdete („Tettleg elfogható személye, ha...”); olyan végzés (határozat), amelyben a bíró elrendeli a letartóztatott személy elővezetését avégett, hogy megvizsgálja fogva tartásának törvényességét.

hagyomány: közösségben tovább élő, gyakran tudatosan ápolt szokás, ízlés, felfogás, illetve szellemi örökség.

hatályba lép: (szerződés) teljes mértékben kötelezővé válik azokra az országokra nézve, amelyek ratifikálták. Ez általában akkor történik meg, amikor már bizonyos számú állam ratifikálta a szerződést.

Helsinki Egyezmény: az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet által megfogalmazott alapelvekről szóló nyilatkozat, amelynek célja, hogy Európában béke legyen, és betartsák az emberi jogokat; az első helsinki dokumentumot a Helsinki Záróokmányának hívták (1975).

humanitárius jog: azok a nemzetközi szabályok, amelyek megállapítják a háborúban harcolók és nem harcolók jogait. Lásd **genfi egyezmények**.

ICCPR: lásd **Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya**.

illetékesség: intézkedésre való jogosultság; hatáskör.

jegyzőkönyv: egy szerződés utólagos kiegészítése; ha a részes államok a jegyzőkönyv aláírása nélkül is fenntarthatják a fő szerződéssel való egyetértésüket, akkor a jegyzőkönyvet fakultatív jegyzőkönyvnek hívják.

jelentéstételi eljárás: lásd **monitoring- és jelentéstételi eljárás**.

jogalanyiség: valakinek arra való joga, hogy jogi eljárásban vegyen részt, abban részesüljön.

jogállamiság: valamely államnak demokratikus törvényeken és intézményeken alapuló, jogok által szabályozott működése.

joghatóság: az állam jogi hatáskörének valamely állami szerv révén betöltött része.

junta: katonatisztek összeesküvő, illetve államcsínyt végrehajtva diktatúrát gyakorló csoportja. Eredetileg spanyol, dél-amerikai társadalmi, katonai stb. szervezet.

kényszerkölcsön: az állampolgároktól hatósági nyomással igénybe vett államkölcsön.

kereset: bíróságtól jogvédelmet kérő beadvány.

Kínzás Elleni Bizottság: az a szerződés-monitoringtestület, amelyet a Kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód elleni Egyezmény hozott létre azért, hogy ennek az egyezménynek a megsértéseivel foglalkozzon.

Közgyűlés: az ENSZ egyik legfontosabb szerve, amelyben minden tagállam képviselteti magát; nyilatkozatokat ad ki és egyezményeket fogad el emberi jogi kérdések ügyében; tevékenységeit az ENSZ Alapokmánya szabályozza.

különleges referens: olyan személy, akinek konkrét feladata az, hogy kivizsgálást végezzen, információkat gyűjtsön és jelentést tegyen egy bizonyos emberi jogi témával vagy a világ egy meghatározott részének helyzetével kapcsolatban. Például az ENSZ vallásszabadsággal foglalkozó különleges referense évente tesz jelentést az ENSZ-ben működő Emberi Jogok Bizottságának arról, hogy mi a nemzetközi helyzet ezzel az emberi joggal kapcsolatban.

kuratórium: felügyelő bizottság, irányító testület.

Mali: Afrika nyugati részén található, tengerpart nélküli ország, amely Algériával, Nigerrel, Burkina Fasóval, Szenegállal és Mauritániával határos.

mechanizmus: rögzített vagy megszokott módszerek, illetve eljárások összessége.

Mianmar: Délkelet-Ázsia nyugati részén található ország, amely Kínával, Laosszal, Thaifölddel, Bangladesszel és Indiával határos. Korábbi neve Burma.

Miniszterek Bizottsága (mint az Európa Tanács szerve): az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai Egyezmény politikai testülete; az Emberi Jogok Európai Bíróságához utalhat ügyeket.

monitoring: valaminek rendszeres vagy egy időszakon keresztül végzett megfigyelése, amelynek során vizsgálják és felügyelik az adott dolog fejlődését, állapotát; nyomon követés.

monitoring- és jelentéstételi eljárás: olyan eljárások, amelyek általában nem eredményeznek jogi úton érvényre juttatható jogorvoslatot; jellegében hasonlít egy kormány működéséről készült jelentéshez („audit”), amelynek alapján nem kötelező érvényű javaslatok születnek. Esetenként a jelentés egyfajta önvizsgálat: a kormányok jelentést készítenek arról, hogy mennyire teljesítik az emberi jogi kötelezettségeiket, illetve valamilyen monitoringtestület kezdeményezheti a jelentést a kormány magatartásáról.

nemkormányzati szervezetek (nongovernmental organization – NGO): kormányon kívül létrehozott szervezetek, amelyek nyomon követik az olyan emberi jogi testületek munkáját, mint amilyen az Emberi Jogok Bizottsága, és ezek az emberi jogok „őrei” a szakterületükön. Néhány ilyen szervezet nagy és nemzetközi (Save the Children, Amnesty International, Girl Scouts); más szervezetek kicsik és helyiek (egy olyan szervezet, amely egy bizonyos városban a fogyatékos emberek jogait képviseli; egy olyan szövetség, amely a nők jogait védi valamely menekülttáborban). Az NGO-k nagy befolyást gyakorolnak az ENSZ elveire és tevékenységeire, és sok NGO-nak hivatalos tanácsadói státusa van az ENSZ-ben.

nem kötelező érvényű: ami nem jelent hivatalos törvényes kötelezettséget. Jelenthet viszont erkölcsi kötelezettséget, és idővel törvényerőre emelkedhet.

Nemzetközi Egyezmény a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination – ICERD) (1965-ben fogadták el; 1969-ben lépett hatályba): egyezmény, amely meghatározza, hogy mi a faji megkülönböztetés, és megtiltja azt.

nemzetközi jog: olyan szabályok összessége, amelyeket általánosan kötelező érvényűnek tekintenek és fogadnak el az államok és országok közötti kapcsolatokban.

nemzetközi szokásjog: olyan törvény, amely kötelező erejűvé válik az államokra nézve, annak ellenére, hogy nincs leírva, hanem csak szokás alapján egységesen követik; amikor már elég sok állam jár el úgy, mintha egy dolog kötelező érvényű törvény lenne, akkor az a dolog valóban törvénnyé válik; ez a nemzetközi jog egyik fő forrása.

népek jogai: a szolidaritási jogokkal és a kollektív jogokkal rokon értelemben használatos; nem pusztán egyének, hanem csoportok jogaira utal, amilyen például a fejlődéshez, a békéhez és az egészséges környezethez való jog.

népirtás: a következő cselekmények bármelyikének valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával való elkövetése: a) a csoport tagjainak megölése; b) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása; c) a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport fizikai elpusztulásának előidézése; d) oly intézkedések tétele, amelyek célja a csoporton belül a születések meggátolása; e) a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos átvitele. Lásd **Egyezmény a népirtás büntetnének megelőzéséről és megbüntetéséről**.

NGO: lásd nemkormányzati szervezetek.

Nők Helyzetével Foglalkozó Bizottság (Commission on the Status of Women – CSW): az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa (Economic and Social Council – ECOSOC) által alapított testület, amely az ENSZ elsődleges nőügyi törvényalkotó testülete; nyomon követi a Pekingi Cselekvési Platform bevezetését.

Nőkkel Szembeni Hátrányos Megkülönböztetés Kiküszöbölésével Foglalkozó Bizottság: az a szerződés-monitoringtestület, amelyet a Nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések minden formájának kiküszöböléséről szóló Egyezmény hozott létre azért, hogy nyomon kövesse az egyezménynek az államok általi megvalósítását.

nyilatkozat: olyan dokumentum, amely közös egyetértéssel megfogalmazott kívánalmakat fektet le, de jogilag nem kötelező. Az ENSZ konferenciái – például az ENSZ Emberi Jogi Konferenciája 1993-ban Bécsben és a Nők Világkonferenciája 1995-ben Pekingben – általában kétfajta nyilatkozatot adnak ki: egy olyat, amelyet kormánytisztviselők írnak, és egy másikat, amelyet nemkormányzati szervezetek (nongovernmental organization – NGO). Az ENSZ Közgyűlése gyakran ad ki nagy hatású, de jogilag nem kötelező érvényű nyilatkozatokat.

OAS: lásd **Amerikai Államok Szervezete**.

OAU: lásd **Afrikai Egységszervezet**.

Ombudsman: Kormányzati és közhivatali döntésekkel szembeni állampolgári panaszokat vizsgáló, az országgyűlés által választott és annak felelős országos hatáskörű tisztségviselő, az állampolgári jogok biztosa; országgyűlési biztos, országbiztos, szószóló, jogőr.

összes vendégmunkás és családtagjaik jogainak védelméről szóló Nemzetközi Egyezmény, Az (1990-ben fogadták el; 2003-ban lépett hatályba): egyezmény, amely meghatározza a vendégmunkások és családjaik jogait.

panasz: a jogi szaknyelvben: az első dokumentum, amely elindít egy peres eljárást; röviden összefoglalja, hogy mi történt, és leírja, hogy miért kellene kártérítést megítélni. Egy emberi jogi esetről a panasz (más néven petíció vagy kommunikáció) azt állítja, hogy egy kormány, egyén vagy intézmény, amelynek meg kellene felelnie az emberi jogi követelményeknek (ilyen például a kormányt képviselő valamelyik szerv), megsértette bizonyos egyének vagy csoportok emberi jogait.

93

Pekingi Nyilatkozat és Cselekvési Platform: általános megegyezésen alapuló dokumentum, amely a Nők IV. Világkonferenciája (Peking, 1995) nyomán született; áttekintette és újra megerősítette a nők emberi jogait az élet minden területén; a konferencián részt vevő képviselők írták alá, és erkölcsileg kötelező érvényű (bár jogilag nem).

petíció: lásd **panasz**.

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR) (1966-ban fogadták el; 1976-ban lépett hatályba): egyezmény, amely minden ember számára polgári és politikai jogok széles skáláját biztosítja. Az Emberi Jogok Nemzetközi Törvényének egyik dokumentuma.

preambulum: bevezető, előszó; nemzetközi szerződések bevezető része.

ratifikálás: az az eljárás, amellyel egy állam törvényhozó testülete megerősíti a kormány által aláírt szerződést; formai eljárás, amelynek során egy szerződés az elfogadása után kötelező erejűvé válik egy államra nézve.

statútum: a nemzetközi jogban valamely intézmény létrehozásáról szóló nemzetközi szerződés.

súlyos bűncselekmény: olyan bűncselekmény, amelyre súlyos büntetést lehet kiszabni, amilyen például a halálbüntetés, a sokéves börtönbüntetés vagy a polgárjogoktól való megfosztás.

szerződés: kötelező érvényű megállapodás államok között; az *egyezségokmány* és *egyezmény* szavakkal rokon értelemben használatos. Amikor az ENSZ Közgyűlése elfogad egy szerződést, azzal törvényileg betartandó nemzetközi kötelezettségeket teremt azon tagállamok számára, amelyek aláírták a szerződést. Amikor egy ország kormánya ratifikál egy szerződést, akkor annak a szerződésnek a cikkei az államon belüli törvényes kötelezettségei részévé válnak.

94

szolidáris: valakivel közösséget vállaló, ügyét támogató.

szövetségi: utalás a szövetkezett tagállamokból álló Amerikai Egyesült Államokban az állam egészét érintő, azzal kapcsolatos ügyekre, dolgokra, szemben az állammal, ami csak valamely tagállamot érinti.

tagállamok: olyan országok, amelyek tagjai az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ).

tematikus: tárgykör szerint rendezett, csoportosított.

természetjog: egy olyan jog létezését kijelentő elmélet, amelyet a természet határoz meg, és amely ennek következtében mindenhol érvényes; a filozófiában olyan jogi vagy igazságszolgáltatási rendszert jelent, amelyről azt tartják, hogy minden emberre ugyanúgy vonatkozik, és a természetből ered, nem pedig a társadalom vagy a tételes jog szabályaiból.

vádbíróság: az a 12, utóbb 23 tagból álló esküdtszék, amely Angliában a vádirat felett határoz, s ezt vagy elfogadja és vádhatározattá emeli, vagy elutasítja.

vádirat: a bűncselekmény leírását és a bizonyítékokat tartalmazó irat, amelynek alapján a vádló a tárgyalás kitűzését kéri.

Villiers, George: (1592–1628) angol államférfi, Buckingham hercege és I. Jakab angol király kegyeltje. A herceget nagyon érdekelte a diplomácia és a háború. Jakab gyakorlatilag rá hagyta az ország vezetését, amit I. Károly király 1625-ös trónra kerülése után is ő intézett. A parlament nem bízott Buckinghamben, és rossz szemmel nézte a működését, mivel döllyfősnek találták, és úgy vélték, hogy szükségtelenül vitte Angliát háborúba Franciaország (1626–1629) és Spanyolország (1624–1630) ellen.